

Curial i Güelfa

Llibre primer

Versió de

Lluís-Anton Baulenas

Tast de Clàssics

Fundació
Carulla

Curial i Güelfa

Curial i Güelfa
Llibre primer

Versió de
Lluís-Anton Baulenas
Tast de Clàssics

Editorial
Barcino

TAST DE CLÀSSICS, 13

Primera edició: juny de 2018

© de l'adaptació i de la introducció,

Lluís-Anton Baulenas, 2018

© de la traducció de la cançó

«Talment el trist elefant»,

hereus d'Alfred Badia, 2018

Reservats tots els drets d'aquesta edició:

EDITORIAL BARCINO, S. A.

Via Augusta, 252-260, 5è. 08017 Barcelona

www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 852

Dipòsit legal: B. 13903-2018

ISBN: 978-84-7226-823-4 (obra completa)

ISBN: 978-84-7226-824-1 (volum I)

Preimpresió i impressió: FOTOLETRA, S.A.

Passeig de Sant Joan, 198. 08037 Barcelona

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	7
CURIAL I GÜELFA	21
LIBRE PRIMER	
Pròleg	23
1. Infantesa de Curial	24
2. Matrimoni i viduïtat de la Güelfa	26
3. Educació de Curial	27
4. La Güelfa s'enamora de Curial	28
5. Enveja de dos cavallers	30
6. Els envejosos denuncien al marquès els amors de la Güelfa	36
7. La duquessa d'Àustria, acusada d'adulteri	42
8. Curial s'acomiada de la Güelfa	44
9. Curial defensa un vell acusat d'homicidi	47
10. Preparatiu de la batalla	58
11. La batalla contra els acusadors	63

12. Festes i donatius a Curial	67
13. Somni de Curial	82
14. Presents de Làquesis	84
15. Làquesis declara el seu amor a Curial	92
16. La Güelfa es retira a un monestir	96
17. Retorn de Melcior de Pando	106
18. Curial a Montserrat	109
19. Boca de Far desafia Curial	112
20. Gelosia de Curial	119
21. Curial i els cavallers catalans	122
22. Congoixes de la Güelfa	126
23. Els cavallers entren al camp	132
24. Curial venç Boca de Far	134
25. Pere el Gran rep els cavallers catalans	139

Curial i Güelfa

Llibre segon

Versió de
Lluís-Anton Baulenas
Tast de Clàssics

Editorial
Barcino

TAST DE CLÀSSICS, 14

Primera edició: juny de 2018

© de l'adaptació i de la introducció,

Lluís-Anton Baulenas, 2018

© de la traducció de la cançó

«Talment el trist elefant»,

hereus d'Alfred Badia, 2018

Reservats tots els drets d'aquesta edició:

EDITORIAL BARCINO, S. A.

Via Augusta, 252-260, 5è. 08017 Barcelona

www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 853

Dipòsit legal: B. 13904-2018

ISBN: 978-84-7226-823-4 (obra completa)

ISBN: 978-84-7226-825-8 (volum II)

Preimpresió i impressió: FOTOLETRA, S.A.

Passeig de Sant Joan, 198. 08037 Barcelona

ÍNDIX

CURIAL I GÜELFA	9
LIBRE SEGON	
Pròleg	11
26. Curial, cavaller errant	12
27. Comencen les cavalleries	17
28. Curial combat contra vuit cavallers	24
29. Defensa de l'Arta	30
30. Curial i l'Arta en un monestir de monges	36
31. Nova defensa de l'Arta	42
32. Les monges posen fi a la batalla	49
33. Mort del senyor de Montbrú	55
34. Els parents del senyor de Montbrú volen venjar-lo	61
35. Quatre cavallers aragonesos	66
36. Curial és conegut pels cavallers	73
37. Làquesis fa buscar Curial	78
38. Tura, donzella de Làquesis, porta salutacions i presents per a Curial	83

39. Curial i el rei d'Aragó	88
40. Les vespres del torneig	91
41. Preparatius	96
42. Comença el torneig	103
43. Els cavallers dels escuts negres resulten campions	107
44. Festa s'està amb els reis de França	114
45. El rei d'Aragó es descobreix als senyors de Bergues i de Sant Jordi	119
46. Absència dels cavallers dels escuts negres	122
47. El rei de França clausura el torneig	127
48. Curial rep notícies de la Güelfa	129
49. Festa i Melcior s'acomiaten de Curial	131
50. Festa conta a la Güelfa les cavalleries de Curial	133
51. Curial a París	136
52. El Sanglier arriba a la cort	139
53. El Sanglier desafia Curial	142
54. Curial demana al rei d'Aragó un cavaller per company	145
55. Làquesis desitja evitar la batalla	148
56. La Güelfa rep notícies de la batalla	153
57. Curial i el Sanglier demanen al rei que els concedeixi lluitar a mort	155
58. Els cavallers envejosos de Montferrat van a París	157
59. Imprecació a l'Enveja	162
60. Vigília de Sant Jordi	163
61. Combat de Curial i Aznar contra el Sanglier i Guillaume de la Tour	166
62. Concòrdia entre els combatents	175
63. El Sanglier pren l'hàbit de framenor	179

64. Aznar retorna a Barcelona	181
65. Elogi de Pere II	182
66. Conversa del rei de França amb els envejosos	183
67. Els envejosos retornen a Montferrat	189
68. La Fortuna esdevé contrària a Curial	192
69. Falsedat dels vells envejosos	195
70. Irritació de la Güelfa contra Curial	198
71. Promesa de matrimoni de Làquesis amb el duc d'Orleans	202
72. Desfavor de Curial a París	204
73. Curial intenta vanament de recuperar el favor de la Güelfa	208

Curial i Güelfa

Llibre tercer

Versió de
Lluís-Anton Baulenas
Tast de Clàssics

**Editorial
Barcino**

TAST DE CLÀSSICS, 15

Primera edició: juny de 2018

© de l'adaptació i de la introducció,

Lluís-Anton Baulenas, 2018

© de la traducció de la cançó

«Talment el trist elefant»,

hereus d'Alfred Badia, 2018

Reservats tots els drets d'aquesta edició:

EDITORIAL BARCINO, S. A.

Via Augusta, 252-260, 5è. 08017 Barcelona

www.editorialbarcino.cat

Edició núm. 854

Dipòsit legal: B. 13905-2018

ISBN: 978-84-7226-823-4 (obra completa)

ISBN: 978-84-7226-826-5 (volum III)

Preimpresió i impressió: FOTOLETRA, S.A.

Passeig de Sant Joan, 198. 08037 Barcelona

ÍNDEX

CURIAL I GÜELFA	9
LIBRE TERCER	
Pròleg	11
74. Curial s'embarca cap a Orient	16
75. Topada amb un corsari	21
76. Curial a Messina i a Nàpols	23
77. Sermó del Sanglier	27
78. Parlament de la Fortuna a Neptú	36
79. Juno i la Fortuna	40
80. Imprecacions de la Fortuna	42
81. Dione i la Fortuna	45
82. Curial al Parnàs	54
83. El judici de Curial	60
84. Els companys de Curial el desperten	67
85. Una tempesta llança la galera de Curial a les costes de Barbaria	69
86. Captivitat de Curial	71

87. La Güelfa vol redimir Curial	73
88. Fàtima i Càmar s'enamoren dels captius	78
89. Càmar rebutja l'amor del rei de Tunis	81
90. Curial i Càmar	88
91. Diàleg de Fàtima i Càmar	91
92. El tresor de Faraig	98
93. Mort de Càmar	106
94. Lluita de Curial amb dos lleons	109
95. Redempció dels captius	113
96. Els captius a Montferrat	117
97. Curial retorna a França	123
98. Visió de Curial	124
99. La Fortuna afavoreix novament Curial	127
100. Batalla amb Guillaume du Chastel	131
101. Els turcs envaeixen l'Imperi	137
102. Curial venç el capità dels turcs	138
103. Curial i el marquès de Montferrat	142
104. La gran batalla contra els turcs	146
105. Alliberament del marquès de Montferrat	152
106. Presents de l'emperador a Curial	153
107. La Güelfa, ferida d'amor	155
108. Curial guanya el premi de les vespres	162
109. La cort de Santa Maria del Puig demana a la Güelfa mercè per a Curial	168
110. El torneig, Meravelles de Curial	170
111. Esposalles de Curial i Güelfa	173
112. Les noces del príncep Curial	177

INTRODUCCIÓ

Curial e Güelfa és una novel·la cavalleresca d'amor, joia de la literatura medieval catalana. Per això, era imprescindible realitzar-ne una aproximació a la llengua actual en una proposta lingüística rigorosa però que alhora eixamplés al màxim el seu nombre de possibles lectors. S'ha optat per fer-ne una versió que conservi una mica del ritme i de la flaire de l'original. És el mínim que podíem fer tenint en compte el caràcter d'aquesta novel·la que, igual que el *Tirant*, ens evoca automàticament, només d'entrar-hi, un món bigarrat, aromàtic, ple d'olors i de sons ben diversos: sentim tant els perfums de reines i princeses, com les pudors de fems de cavall o de coàguls de sang i de vísceres; tant la remor dels exèrcits entrant en combat, com el topar de les armes en els torneigs on participa l'heroi protagonista, amb descripcions gairebé escatològiques de membres amputats i cervells escampats. Ens arriba el so de les trompetes, els crits dels heralds, la imatge de les tendes ricament guarnides, de les dones enamorades però sotmeses i dels cavallers lligats per promeses d'amor. Hi ha sentiments, sexe i interessos

foscós. I què direm de les expedicions per la Mediterrània, les tempestes, els abordatges, les grans batalles a camp obert i els combats en camp clos! Fins i tot assistim a una imatge gairebé contemporània d'un cavaller, Curial, fent turisme per Grècia, Terra Santa i Egipte. Ara, per damunt de tot, és una novel·la d'amor amb final feliç. Tot en aquesta novel·la és excitant, fins les intervencions de déus i deesses que porten la dissort o la fortuna. No hi ha gaires novel·les a l'Europa de l'època —segle xv— com aquesta, la qual posseeix tots els elements de les grans històries. Tot plegat fa imprescindible l'existència d'una versió modernitzada, perquè tothom en pugui gaudir. O, dit d'una altra manera, perquè ningú no pugui dir que no s'hi acosta a causa de la dificultat.

Curial e Güelfa té altres elements propis que el fan un producte curiós i que són coneguts fins i tot enllà dels àmbits purament acadèmics: és com una flor enmig d'un desert. Ningú no coneixia l'existència d'aquesta novel·la cavalleresca fins fa tot just cent quaranta anys. El text del *Curial* es conserva en un únic manuscrit datable al segle xv.¹ Milà i Fontanals en va donar la primera notícia el 1876 en una revista especialitzada francesa. Acabava d'aparèixer del no-res absolut una mostra literària de primera categoria originària del segle xv. El més habitual és que gràcies a informacions indirectes, com per exemple documents notariais, comentaris de persones contemporànies, etc., se sàpiga que ha existit alguna cosa, però que s'ha perdut. Ja

1. Ms. 9.750 de la Biblioteca Nacional de Madrid, que es pot consultar en línia als webs de la Biblioteca Virtual Joan Lluís Vives i de la Biblioteca Nacional de Madrid.

no hi és. I si no és per l'atzar, potser no hi serà mai més. En el nostre cas és al contrari: no se'n sap res perquè en més de quatre-cents anys no ha deixat petja enlloc, però de cop i volta, apareix. A més a més, com que a la còpia hi falta el primer quadern, no se n'han conservat el títol, la dedicatòria —bàsica per saber qui havia de protegir i difondre l'obra— ni el nom de l'autor. No hi ha autoria consignada, doncs. Vet aquí un doble misteri que manté entretinguts raonablement els especialistes: de qui és aquesta novel·la? És una estafa, una invenció? Les característiques del seu descobriment, així com la llengua en què està redactat el manuscrit, ho feien pensar. Fins i tot es va arribar a atribuir al seu descobridor, l'insigne Milà i Fontanals, l'autoria de la falsificació. La datació científica del manuscrit, original del segle XV, n'ha esvaït tots els dubtes de cop. D'altra banda, la seva atribució a Milà i Fontanals, si bé possible, era molt poc probable. El mestre Milà no era com, per exemple, l'indòmit rector Meslier, el capellà que no creia en Déu i que, a cavall dels segles XVII i XVIII, va escriure unes memòries incendiàries, la inflamació de les quals ens ha arribat fins al present. Com les va escriure sense que el descobrissin? Cada dia, al vespre, a la claror d'una espelma. I el que escrivia, ho relligava i ho amagava sota el llit. Era un rector d'un poblet de mala mort de les Ardenes que podia anar confegint una bomba nuclear antidoctrinal d'amagat, de mica en mica, com una formiga. A part de les seves obligacions com a pastor renegat del seu ramat, no tenia gaire més a fer. Al contrari de Milà i Fontanals, un home ocupat, amb un ritme de feina constant. No el veiem inventant-se el *Curial*, una obra extensa i complexa, de nits, d'amagat, o escrivint-lo a les vacances, com si fos una mena d'entre-

teniment erudit. És gairebé impossible que Milà i Fontanals, un home d'obra extensa, de gran activitat acadèmica i cultural, pogués dedicar temps, esforços i energies a compondre una burla d'aquesta categoria sense que n'hagi quedat cap constància, cap comentari de cap coetani. I, a més a més, hi ha l'altra pregunta clàssica de les novel·les de misteri: per què? Si era per afany bromista o autocomplacent, la magnitud de l'esforç no ho compensava. Després d'haver donat notícia de l'existència del manuscrit el 1876, pràcticament no en torna a parlar. Va morir el 1884 i no va ser fins al 1901, després de diversos ajornaments, que Antoni Rubió i Lluch va publicar l'obra per primer cop. És cert que s'han fet públics treballs i articles on es remarquen les similituds que té el *Curial* amb d'altres obres o autors famosos, contemporanis o posteriors, com ara el mateix *Tirant*, el *Quixot* o fins i tot *I promessi sposi*, la famosa novel·la històrica d'Alessandro Manzoni, publicada el 1827. Però, tal com afirma Joan Santanach,² tot plegat són troballes sens dubte sorprenents, però que confirmen «la dita que, qui busca, troba». Arribats en aquest punt, per què no plantejar-ho al contrari una mica provocativament? I si resulta que el *Curial*, tot i la seva manca de visibilitat històrica, n'és la font? En qualsevol cas, d'ençà que la datació del manuscrit va fixar-ne l'edat al segle XV, la controvèrsia s'ha acabat en sec. A part, veiem complicat que Milà i Fontanals guardés a casa litres de tinta i quilos i quilos de paper originals del segle XV. Quant al títol, sembla que no va haver-hi gaire problema. Ja Milà, quan

2. Publicat el 27 d'abril de 2017 a <<http://sonograma.org/2017/04/curial-a-la-recerca-dautor/>>.

en parla el 1876, en diu «Curial e Güelfa» provisionalment. L'any 1901, Rubió i Lluch el fixa d'aquesta manera definitivament. Així mateix, també el presenta de manera oficial com a anònim.

Pel que fa a l'autoria, tot i el debat existent i aguditzat en els darrers temps, fins ara els especialistes no n'han acceptat unànimement cap hipòtesi. Abel Soler, en la seva tesi doctoral (Universitat de València, 2016), dirigida per Antoni Ferrando, va aventurar la hipòtesi que l'autor podia ser el cavaller castellà Enyego d'Àvalos (1414-1484; Íñigo Dávalos en castellà, Innico d'Avalos en italià), home de cultura, educat en la cort valenciana d'Alfons el Magnànim, que va ostentar càrrecs diplomàtics a Itàlia per compte del rei. És l'última aportació a la qüestió, però, tal com hem dit, no n'hi ha cap que s'accepti unànimement, de manera que ara per ara el *Curial* continuarà sent oficialment anònim. Això sí, l'obra ofereix molta informació sobre l'autor, encara que no en puguem saber el nom. Permet situar-lo força bé, si més no culturalment, tal com descriuen, per exemple, Lola Badia i Jaume Torró en la introducció de la seva edició, on també argumenten que l'obra es podria haver redactat als anys quaranta del segle XV.³

El text del *Curial* consta de tres llibres. El primer explica que el jove Curial, d'origen humil, pot canviar d'estat gràcies a l'acolliment del marquès de Montferrat, que serà el seu senyor i li oferirà una acurada educació, i a la protecció de Güelfa, jove vídua, germana del marquès. Curial

3. *Curial e Güelfa*, edició crítica i comentada de Lola Badia i Jaume Torró, Barcelona, Quaderns Crema, 2011.

i Güelfa s'enamoren, però la malintencionada intervenció d'uns vells envejosos prop del marquès força Curial a allunyar-se de la seva estimada i protectora. Marxa a Àustria per defensar la innocència de la duquessa, falsament acusada d'adulteri. Guanya la batalla i li és oferta la mà de la jove i bella Làquesis, la germana de la dama alliberada. Curial, tot i mostrar-se receptiu davant la bellesa de Làquesis, no accepta l'oferta. Tanmateix, la història arriba a coneixement de Güelfa, que pateix un gran atac de gelosia. El marquès de Montferrat organitza un torneig per celebrar el seu retorn, que desemboca en una batalla entre uns cavallers italians i Curial, acompanyat per tres cavallers catalans, súbdits de Pere el Gran.

En el llibre segon es narra l'anada de Curial al torneig de Melú. El protagonista fa el camí en qualitat de cavaller errant, acompanyat d'una donzella de Güelfa que té l'encàrrec secret de vigilar de prop el cavaller i de fer arribar les notícies que calguin a la seva senyora. El viatge passa per diversos episodis, el més divertit dels quals és la visita a un convent de monges, on la bellesa i la cavallerositat de Curial causa furor entre les religioses. Hi ha la detallada i magnífica reconstrucció del torneig de Melú, on Curial, associat amb els cavallers aragonesos capitanejats pel mateix rei Pere, triomfa espectacularment. Aquest èxit el porta a París carregat de glòria i diners. Però els vells envejosos tornen a actuar i fan que Curial sigui rebutjat per Güelfa i per la cort del rei de França. Pobre, descoratjat, torna a Montferrat, però no aconsegueix somoure el cor de Güelfa, que, tot i que l'estima, s'enfada molt i fa un jurament: no concedirà a Curial el seu perdó fins que la cort del rei de França en ple, al Puig de Nostra Dona, no l'hi demani.

El tercer llibre ens explica com, després d'un viatge a Terra Santa i a Grècia (on se li apareix una visió força erudita del Parnàs), Curial naufraga a les costes d'Àfrica. En companyia d'un cavaller català, passa gairebé set anys de captiveri com a esclau d'un noble tunisià. Fa d'hortolà tan bé com abans feia de cavaller. I no s'escapa perquè creu que és un càstig just. Gràcies a l'amor de Càmar, la dissortada filla del seu amo, i a la donació d'un tresor secret, el cavaller pot tornar a Montserrat, amb aparença de captiu, desastrat, barbut, on intenta en va de guanyar-se el favor de Güelfa amb la cançó trobadoresca «Atressi con l'orifanz». Expulsat definitivament de Montserrat, Curial torna a París i es dóna a una vida dissipada. Sembla el final del cavaller, sense esperança. Però llavors els turcs apareixen a les fronteres de la cristiandat i Curial reneix convertit ara en un hàbil general dels exèrcits cristians. Primer mata el cap de l'exèrcit turc en un combat un contra un, i després en derrota l'exèrcit i salva els regnes de la cristiandat. És el gran heroi, lloiat i estimat de tothom. Seguidament se'n va a França, on el rei ha convocat la cort, i és llavors que, en presència de Güelfa, al Puig de Nostra Dona, tota la cort demana a la dama que perdoni Curial. El rei de França proposa a Güelfa que es casi amb Curial i ella ho accepta. Durant les esposalles, el rei ennobleix el cavaller: el converteix en príncep d'Orange. I, ja sense l'entrebanc que significava que Curial no fos noble, se celebren les noces a París amb una gran festa. Parafraçant el títol shakespearità, «tot va bé, si acaba bé».

La novel·la es caracteritza pel grau de versemblança que vol oferir al lector malgrat els inserts erudits i les al·legories i

ficcions poètiques. Així, com que situa l'acció durant el regnat de Pere el Gran (1276-1285), hi fa aparèixer fets i personatges reals d'aquell moment històric. La mateixa versemblança s'aplica a l'hora de descriure amb detall tots els trets i l'ambientació de la gran diversitat de combats cavallerescos. Té, doncs, una voluntat de realisme que es tradueix també en el tractament del seu personatge protagonista, Curial, i en el plantejament de la mateixa novel·la, que no deixa de ser una història cavalleresca d'amor. És veritat que l'autor se serveix de la tradició literària més propera. Veiem que coneix la crònica de Desclot, la poesia dels trobadors, les narracions cavalleresques clàssiques franceses, Boccaccio, Dant... També fa una certa exhibició del coneixement d'autors clàssics com ara Ovidi i Virgili. I en alguns moments, tal com hem dit, introdueix uns quants episodis al·legòrics. Malgrat tot això, el *Curial*, com el *Tirant*, assoleix la seva força perquè el protagonista és un personatge de carn i ossos que viu situacions raonablement versemblants i estrictament "humanes". Podríem donar-ne molts exemples. Per començar, l'heroi és pobre, prové de família humil, i si canvia d'estat és una mica per atzar (el marquès de Montferrat gairebé se n'enamora), i perquè l'amor de Güelfa, una jove vídua, es tradueix, entre d'altres coses, en allò que avui en diríem "generoses subvencions". Curial, gràcies a Güelfa i a les seves virtuts personals, que les té totes (és bell, espavilat, lleial, físicament potent...), es va formant com a cavaller i va aconseguint el reconeixement, l'honor i la hisenda que li pertoquen. Curial fa un bon ús de les "subvencions". Tota la novel·la va adreçada a mantenir la lògica i la versemblança. Si Curial, per exemple, sempre guanya totes les baralles i batalles, l'autor ja s'en-

carrega de justificar-ho tant com pot. Com Tirant, Curial ens arriba viu i proper com a persona, físicament, mentalment. Reacciona al seu voltant de manera natural, està content o es deprimeix, es cansa i ho diu, fereix i és ferit. Estima, plora, i fins i tot fa maleses quan està trist... I si guanya els combats, sovint és perquè és bon estrateg: «Curial, bé que fos molt fort, fortíssim, a més d'això tenia un saber: que tenia una gran resistència física i sabia mantenir l'alè, i sabia conèixer quan tenia avantatge en la batalla. I quan veia la seva oportunitat, no la deixava perdre» (cap. 100, batalla amb Guillaume du Chastel). No arriba a la proximitat total de Tirant, però s'hi acostava molt. Curial guanya perquè és fort i perquè és espavilat, fins i tot a l'hora de plantejar l'estratègia de grans batalles amb milers d'homes implicats; però no sabem per què, mentre que a Tirant, després de totes aquestes accions, l'intuïm suat i amb les aixelles potser una mica pudents, Curial sembla que se n'hagi de sortir fent olor de roses. Ple de pols, esgarinxat, però polit. La màxima humanització del personatge de l'obra de Joanot Martorell la trobem en la seva mateixa mort. Se'n va d'aquest món per una malaltia, al llit, de la manera menys èpica; ja ho remarca, parlant del *Tirant*, amb tota l'admiració, el capellà a l'hora de cremar els llibres de la biblioteca del pobre don Quixot: «Dígoos verdad, señor compadre, que por su estilo es éste el mejor libro del mundo: aquí comen los caballeros, y duermen y mueren en sus camas, y hacen testamento antes de su muerte, con estas cosas de que todos los demás libros de este género carecen.» L'altre, Curial, acaba feliç i content, amb el seu amor complet, ric i ennoblit gràcies a la generositat del rei de França. Però estem segurs que si Cervantes hagués conegut el

Curial, també hauria fet que el capellà el salvés de la crema per les mateixes raons.

Cal fer un esment especial de l'estil i la llengua. Contràriament al que s'esdevé, per exemple, al *Tirant*, el llenguatge del *Curial* té un tret característic que el fa especial: en bona part és una mena d'artifici. No és excepcional que un autor recreï la llengua dels seus personatges. Ho fa Víctor Català a *Solitud*, ho fa Àngel Guimerà a *Terra baixa*, per posar dos exemples contemporanis nostrats. Una reelaboració lingüística tan antiga és difícil de trobar. L'autor emprà una llengua supradialectal, però hi inclou neologismes i arcaïsmes, així com italianismes, castellanismes i també, sens dubte amb voluntat arcaïtzant, alguns occitanismes. Amb un autor tan preocupat per l'estil, no podem atribuir aquesta barreja a l'atzar, no es pot deure a una escriptura a raig, sinó a una voluntat prèvia de buscar la màxima possibilitat expressiva. Aquesta voluntat també la trobem en l'apartat estilístic, on, al costat de construccions artificioses i erudites i de metàfores d'allò més complexes, trobem l'ús de locucions i refranys de to col·loquial («Estaven tan enganyats com els jueus esperant el Messies, que el tenien entre ells i encara l'esperaven, i l'esperen avui», cap. 108). Té ironia («Curial va anar cap a les llotges; el rei va mirar-lo i va dir al duc: "Heus aquí el cavaller tan cortès que ajuda tothom a descavalcar"», cap. 110). I humor. Per exemple, l'escena de totes les monges del convent, boges per anar-se'n amb Curial, és impagable. Tot plegat, complementat per la veu del narrador, que de tant en tant apareix en el relat i centra la història, fa tocar de peus a terra el lector amb les seves consideracions («El torneig bullia sense foc. Hauríeu vist cops de llances, d'espases i de

bastons tan seguits pertot arreu, que no hauríeu sentit el cel encara que tronés», cap. 110). Val la pena subratllar que, com en el *Tirant*, es parla del sexe amb normalitat, expressivament (si és sexe “legal”, és clar). Diu el narrador: «No m’entretindré a detallar com van ser les viandes, els vins, les justes ni les danses, que prou n’he parlat en aquests llibres, i ho deixo per afany de brevetat. Tampoc no parlaré del desig que els nuvis tenien d’anar al llit», cap. 112). Si volien anar al llit, no era precisament per dormir. Però, és clar, els protagonistes s’acabaven de casar...

Alguns especialistes afirmen que la comparació amb el *Tirant* és obligada, i que en aquesta comparació *Curial e Güelfa* hi surt perdent. Hi estem d’acord només en part. En primer lloc, qualsevol obra d’aquestes característiques hi sortiria perdent pel que fa a mèrits literaris si la comparem amb el *Tirant*, que és un gegant de la literatura medieval europea. Però sobretot, en segon lloc, perquè, si bé és cert que es tracta de dues novel·les cavalleresques, en el fons són prou diferents per poder fer rendible un intent de comparació seriós. La diferència més important és l’objectiu de l’escriptor. El desig de l’anònim del *Curial* és el de confegir una novel·la cavalleresca que vol explicar només una història d’amor. Pot acostar-se al *Tirant* en la versemblança general i en l’ambientació històrica, en l’ús tant de les tradicions literàries romàniques com de les clàssiques, en el desig tant d’humanitzar els protagonistes, de fer-los reals, com de mantenir alhora la voluntat de donar exemple moral. Però tot comença i acaba amb la narració d’una història d’amor, ben acotada. Joanot Martorell, per contra, el que vol explicar és la història d’un cavaller en què, evidentment, també hi ha lloc per a l’amor, que és molt dife-

rent. Sabem com comença, però no pas com acabarà. El *Curial*, no. Com en qualsevol novel·la sentimental contemporània, el lector del *Curial* pot intuir-ne el final (que el mateix autor ja avança en el primer pròleg del llibre): guanyarà l'amor després de superar tots els infortunis que calgui. La gràcia és saber com. D'aquí que, bàsicament, el *Curial* sigui un recull de les anades i vingudes dels dos enamorats, intercalades de manera intel·ligent. Per part de la Güelfa: ara l'estimo, ara no; uns vells envejosos m'enganyen sobre Curial; en realitat no deixo d'estimar-lo, però no ho puc dir, i alhora pateixo perquè tinc gelosia; ara el castigo, ara l'enfonso, però em sap greu i poso unes condicions que no es donaran mai per perdonar-lo i acceptar de casar-m'hi. Per part de Curial: per què no m'estima, per què no em vol, jo sí que la vull, però em distreuen altres dones pel camí; mentrestant em faig famós com a cavaller, intento tornar a guanyar l'amor perdut, caic en desgràcia, passo per mort, una mora es suïcida d'amor per mi perquè jo m'aguanto i no cedeixo a la seva passió, i em recupero i encara em faig més famós perquè salvo la cristiandat del perill dels turcs, i al final, amb la cort del rei de França en ple fent una mena d'onada a les llotges, convencem la Güelfa que em perdoni. I ella, la pobra Güelfa, pateix el que se'n diu "por escènica" i acaba per claudicar oficialment (oficiosament, ja fa dies que ho ha fet). I es casen. Vet aquí. *Happy end.*

Per realitzar la present versió, ens hem basat en el text editat per Ramon Aramon,⁴ del qual es publicarà pròxima-

4. *Curial e Güelfa*, edició de Ramon Aramon i Serra, 3 vols., Barcelona, Barcino (Els Nostres Clàssics, A, 30, 35-36, 39-40), 1930-1933.

ment una edició revisada. També hem tingut en compte l'edició de Lola Badia i Jaume Torró ja esmentada, que ofereix una completa introducció, així com un aparat de comentaris i un glossari que ens han estat de gran utilitat. Així mateix, hem consultat en diversos passatges la versió castellana de David Guixeras.⁵

En l'únic manuscrit existent del *Curial* hi ha diversos espais en blanc que el lector també trobarà en la present versió del text. Per la causa que fos, el transcriptor els hi va deixar, sens dubte, per omplir-los més tard. El cas és que no ho va fer. Així, entre d'altres, els buits més importants són al capítol 1, allà on s'havia d'esmentar el nom del pare i la procedència del protagonista (algú, posteriorment, hi va afegir «Catalunya», però Badia i Torró, a la pàgina 536 de la seva edició, demostren que el personatge de Curial és de la Itàlia del nord); al capítol 83 hi ha mitja pàgina sense escriure on hi hauria d'haver la descripció d'Hèctor; i al final del capítol 92, el copista va reservar dues pàgines i mitja per transcriure-hi la cançó «Atressi con l'orifanz», composta per Curial en la ficció, però que en realitat va ser escrita pel trobador Rigaut de Berbezilh (s. XII). Aquest darrer és l'únic “oblit” que hem restituit parcialment, per facilitar la comprensió del text. Hi incloem la primera estrofa d'aquesta peça, en la versió al català actual que en va fer Alfred Badia respectant-ne la mètrica per tal que es pogués cantar amb la música original.⁶

5. *Curial y Güelfa*, traducció de David Guixeras, presentació d'Anton M. Espadaler, Barcelona, DVD Ediciones - Barcino, 2010.

6. *Poesia trobadoresca. Antologia*, a cura de Lola Badia, versions d'Alfred Badia, Barcelona, Edicions 62 (Les Millors Obres de la Literatura Universal, 14), 1998⁶ [1982].

Curial e Güelfa ha estat traduït, entre altres llengües, al castellà (David Guixeras, edició esmentada), al francès (Jean-Marie Barberà, Éditions Anacharsis, 2007), a l'anglès (Pamela Waley, Allen & Unwin, 1982, i Max W. Wheeler, John Benjamins Publishing Company, 2011) i a l'alemany (Gret Schib Torra, LIT Verlag - Barcino, 2008).

Lluís-Anton Baulenas

CURIAL I GÜELFA

LLIBRE PRIMER

Que gran que és el perill, i quantes són les sol·licituds i les angoixes dels qui pateixen per amor! Perquè, admetent que uns quants afortunats, després d'infinits infortunis, puguin arribar al port per ells desitjat, són molts més, tanmateix, els qui amb raó se'n dolen. Amb prou feines puc creure que entre mil desventurats se'n trobi un de sol que hagi conduït la seva causa a una gloriosa fi. I si el cas següent es considera amb prou seny, encara que siguin molts els que diguin que voldrien que això els passés amb els seus amors, sabent amb certesa que aquella dolçor amarga és tota plena de penes, i no sabent del cert si la fi serà pròspera o adversa, s'haurien de guardar molt de ficar-se en aquest camí, tan amorós com dolorós. I per això us vull relatar quant va costar a un gentil cavaller i a una noble dona estimar-se l'un a l'altra, i com amb gran preocupació i pena, i després de molts infortunis, molt de temps més tard van aconseguir el premi pels seus patiments.

1. INFANTESA DE CURIAL

Segons he llegit, ara ja fa molt de temps a ... hi havia un gentilhome anomenat ..., el qual va ser més dotat amb el seny i l'estimació de les gents que no pas amb els béns que la fortuna atorga als homes, perquè solament era senyor d'una casa baixa. Tenia una molt bellíssima dona per muller, anomenada Honorada, i vivien pobrament i honesta, despreocupats dels tràfecs mundanals, però afanyant-se per guanyar la gràcia del pietós Redemptor, de la qual cosa més que de cap altra tenien cura contínua. I encara que de joves no haguessin tingut fills, nostre senyor Déu els en va voler consolar en la seva vellesa, i els en va donar un, el qual van anomenar Curial, criatura que en la seva més tendra edat era més bella que cap altra. Amb ell, el pare i la mare vivien molt contents, ells que tant l'havien desitjat, i no hi havia al món res que pogués fer-los més feliços. El minyó, pocs anys després de la seva naixença, va perdre el pare i es va quedar orfe.

La bona dona, pel gran amor que sentia per son fill, no solament volia que es quedés sempre amb ella, sinó que a més es tingué per content amb la pobresa que son pare li havia deixat. La noblesa de cor, emperò, que es troba en molts homes pobres, també es va ficar en aquest, i ben aviat, ja en la seva infantesa, li va fer avorrir aquella vida. I veient que la seva mare no li donava cap solució, va fugir-ne pobrament i a peu. Va anar-se'n a casa del marquès de Montferrat, que en aquell temps era un jove fadrí, el qual feia poc que havia heretat, a la mort de son pare, el regiment i senyoria de la seva terra. El marquès tenia una germana, una minyona de poca edat que es deia Güelfa.

Curial va entrar a casa del marquès, que en aquell moment s'estava en un dels seus castells anomenat Pont d'Estura. Va barrejar-se amb els cavallers i els nobles, badava i els mirava a la cara esperant que algun d'ells li digués alguna cosa. Així va topar el marquès amb el fadrí tot sortint de missa, i li va dir:

—De qui ets?

El minyó va respondre:

—Senyor, vostre sóc.

El marquès es va aturar i va mirar-se'l. I bé que encara era de tendra edat, va adonar-se dels seus ulls, tan resplendents, i de la bellesa de la seva cara, tanta que més no n'hi podria haver donat la natura; i va respondre de seguida:

—I a mi em plau que siguis meu.

I, tot girant-se als seus, va dir:

—Per ma fe, que mai no havia vist una criatura tan gentil ni que tant em plagués.

I va replicar:

—Seràs meu, ja que te m'has donat, i ho series encara que t'haguessis donat a un altre.

I, tot demanant-li el seu nom, li va respondre que es deia Curial. Llavors va fer que fos vestit i posat a punt. I va quedar-se'l al seu servei com a cambrer personal.

Va passar el temps i Curial va créixer en edat, en seny i en bellesa. Era un cas tan singular que s'havia convertit en un proverbi comú de la cort que, quan volien anomenar una bellesa grandíssima, anomenaven la de Curial. I així com Déu nostre senyor li havia donat bellesa corporal, també li va atorgar el do d'atreure la gràcia dels ulls que el veien; de manera que no hi havia persona que el veiés, que d'ell no s'enamorés.

2. MATRIMONI I VIDUÏTAT DE LA GÜELFA

En aquest mateix temps el senyor de Milà, cavaller jove i gentil, tenia una germana molt bella que es deia Andrea. Va sentir la fama de la bellesa de la Güelfa, la qual sense comparació superava en aquell temps la bellesa de totes les donzelles d'Itàlia, encara que fos molt jove, que tot just havia complert tretze anys. Va enamorar-se d'ella i va proposar el tracte que, si era acceptable per al marquès de Montferrat, amb molt de gust li donaria l'Andrea per muller, si ell volia donar-li la Güelfa. L'acord es va acomplir, després de llargs tractes. Així, doncs, el senyor de Milà, un cop va haver enviat l'Andrea, va rebre la Güelfa amb molt gran plaer. I va semblar-li molt més bella del que li havien dit, de manera que tan fort va enamorar-se'n i tant va encendre's per ella, que cap altra cosa no sentia ni veia, ni tenia bé ni repòs sinó quan s'estava amb la Güelfa. Era aquesta Güelfa molt sàvia, i suau, i temperada en els seus moviments. I com que el seu marit l'estimava tan forassenyadament, ella es va apoderar i es va ensenyorir d'ell, fins al punt que no feia ni ordenava res sense haver-ho fet saber a ella prèviament, i ella es comportava amb tanta discreció, que els vassalls se l'estimaven gairebé tant com el marit.

Tanmateix, encara no s'havien complert dos anys del casament, que el senyor va patir una febre molt gran. La febre va atacar-lo tan fort i sense treva que tots els metges van pronosticar-li la mort; per la qual cosa va fer testament, que va dictar en presència de tots els seus barons. I va voler que la Güelfa, amb marit o sense, fos senyora de Milà. I que quan ella morís, Milà fos d'aquell o d'aquells a qui ella plauria que pervingués; i així, sent encara viu, ho va